

Z. VINCEK

ANALIZA REGIONALNOG RAZVOJA POLJOPRIVREDE TE SMJERNICE I MOGUĆNOST DALJNJEG RAZVOJA

U V O D

U želji da na osnovu stanja i kretanja proizvodnje prikažemo mogućnosti i potrebu bržeg regionalnog razvoja poljoprivrede, odlučili smo se, da postojeća kretanja proizvodnje usporedimo s projekcijom potreba pojedinih poljoprivrednih proizvoda. Smatramo da naša pažnja u budućem razdoblju mora biti usmjerena prije svega na one probleme i mjere koje će smanjiti raskorak između ponude i potražnje pojedinih proizvoda.

Obzirom na specifičnosti i razlike, koje postoje u uvjetima, rezultatima i tehnologiji proizvodnje, između pojedinih proizvoda, regija i sektora proizvodnje, analiza nije vršena za poljoprivredu kao cjelinu već posebno, po regijama*, i sektorima, za sve važnije poljoprivredne proizvode.

Navedena analiza kretanja proizvodnje vršena je na temelju 15 godišnjih serija statističkih podataka za period od 1963. do uključivo 1978.** godine.

Na temelju navedenih statističkih serija izrađeni su trendovi kretanja proizvodnje i kapaciteta do 1985. godine.*** Tako dobivena kretanja nismo posmatrali kao željen rast proizvodnje do 1985. godine, već kao moguće očekivanu proizvodnju, ako ne izmijenimo dosadašnje uvjete proizvodnje u narednom periodu. Analiza tih kretanja omogućila nam je osim toga da ocijenimo potrebu, značenje i mogućnost primjene pojedinih mjera u cilju usmjeravanja proizvodnje u željenom pravcu.

1. ANALIZA KRETANJA PROIZVODNJE I POTREBA DO 1985. GODINE

U tabeli 1 prikazani su obrađeni podaci o kretanju proizvodnje pojedinih proizvoda biljne i stočne proizvodnje po regijama i sektorima vlasništva. Tako dobivena ukupna proizvodnja uspoređena je s projekcijom potreba hrane. Pored prociranih kretanja proizvodnje do 1985. godine u tabelu su uneseni i stvarni podaci proizvodnje za 1978. godinu, kao i izračunata prosječna stopa rasta (pad) u proteklom 15-godišnjem periodu.

Prof. dr Zdravko VINCEK, Fakultet poljoprivrednih znanosti ZAGREB OOUR Institut za ekonomiku i organizaciju poljoprivrede

* Prvi rajon obuhvaća Slavoniju. Drugi rajon srednju Hrvatsku, treći rajon Liku i Gorski kotar, četvrti rajon Istru, Primorje i Dalmaciju.

** Podatke prikupio je pročitao i razvrstao ih po regijama prof. dr. Artur Starc.

*** Za sve serije izrađeni su linearni kvadratni i eksponencijalni trendovi kretanja, te je u analizu unesena ona projekcija za koju se ocijenilo da najbolje odražava moguće kretanje do 1985.

Tabela 1 — Kretanje proizvodnje do 1985. god.

		POLJOPRIVREDNI RAJONI				
		I		II		III
		Društveni sektor	Privatni sektor	Društveni sektor	Privatni sektor	Društveni sektor
Pšenica	1978.	414.783	289.405	42.129	346.204	—
	1985.	582.371	341.491	60.774	395.985	—
	St. rasta	3,9	1,2	5,1	1,9	—
Kukuruz	1978.	339.971	712.043	60.486	722.169	—
	1985.	540.398	915.342	96.589	815.158	—
	St. rasta	3,51*	2,92*	1,72*	1,97*	—
Šećerna repa	1978.	888.859	153.971	—	2.024	—
	1985.	1.221.266	101.501	—	156	—
	St. rasta	3,74	—3,30	—	—13,92	—
Suncokret	1978.	23.934	22.733	—	38	—
	1985.	13.724	18.213	—	34	—
	St. rasta	1,52*	2,2	—	1,2	—
Uljana repica	1978.	41.888	1.896	7.991	61	—
	1985.	80.961	4.658	16.088	6	—
	St. rasta	16,48**	17,50**	13,71**	—12,3	—
Duhan	1978.	880	11.058	—	2.772	—
	1985.	1.421	14.828	—	4.042	—
	St. rasta	23,78*	10,42*	—	11,15*	—
Krumpir	1978.	1.005	165.024	877	322.479	1.532
	1985.	116	124.795	44	290.750	354
	St. rasta	—13,1	—3,4	—15,2	—2,0	—10,8
Povrće	1978.	14.674	89.905	5.091	101.624	—
	1985.	21.493	95.722	5.256	108.600	—
	St. rasta	16,31*	0,6	0,2	—0,55*	—
Voće	1978.	38.017	43.437	12.256	84.091	—
	1985.	54.674	48.698	19.303	56.814	—
	St. rasta	—	0,62	—	—	—
Grožđe	1978.	18.518	32.783	1.525	103.090	—
	1985.	18.095	26.519	1.732	103.295	—
	St. rasta	2,51	—3,52	—0,30	—0,73	—

i potreba poljoprivrednih proizvoda

000 kg

SR HRVATSKA						Projekcija potreba	
III Privatni sektor	IV Društveni sektor		Privatni sektor	Društveni sektor	Privatni sektor	Ukupno	
5.973	3.292	66.916	646.437	810.365	1.456.802	1.050.000	
5.434	5.440	54.193	462.352	695.236	1.157.588		
0,0	-4,8	1,49*	—	—	—		i više
10.116	1.761	35.681	402.218	1.480.009	1.882.227		
11.729	2.814	33.001	639.801	1.775.230	2.415.031	2.500.000	
-1,0	-3,0	-2,8	—	—	—		i više
—	—	—	896.294	155.995	1.052.289		
—	—	—	1.221.266	101.657	1.322.923	1.750.000	
—	—	—	—	—	—		i više
—	—	—	23.944	22.771	46.715		
—	—	—	13.758	18.247	32.005		
—	—	—	—	—	—		
—	—	—	49.879	1.957	51.836	185.000	600.000
—	—	—	97.049	4.664	101.713		
—	—	—	—	—	—		
—	—	1.458	898*	15.289*	16.187*		
—	—	1.440	1.421	20.310	21.731	21.000	26.000
—	—	3,56	—	—	—		
83.551	731	98.506	4.145	669.560*	673.705*		
79.893	85	100.310	599	595.748	596.347	835.000	—
-1,1	-14,7	-0,2	—	—	—		
16.700	14.214	94.662	33.979	302.891	336.870		
16.559	17.499	97.551	44.248	318.432	362.680	1.839.000	
0,3	2,6	1,3	—	—	—		
15.859	6.501	24.461	56.774	167.848	224.622		
12.802	9.186	22.668	83.163	140.982	224.145	350.000*	400.000
—	—	-1,78	—	—	—		
273	17.647	133.753	37.790	269.899	307.689		
—	29.126	124.324	48.953	254.138	303.091	400.000—500.000	
—	6,82	-2,11	—	—	—		

		POLJOPRIVREDNI RAJONI				
		I		II		III
		Društveni sektor	Privatni sektor	Društveni sektor	Privatni sektor	Društveni sektor
	1978.	8.734	162.615	25.887	732.114	14.840
Sijeno livad.	1985.	7.237	129.681	23.020	663.445	11.682
	St. rasta	-5,52	-2,19	-0,45	0,27	1,04
	1978.	121.762	223.436	26.805	388.376	2.200
Krmno bilje	1985.	61.412	178.921	3.698	370.813	1.153
	St. rasta	-6,81	-2,30	-9,89	-0,66	—
	1978.	42.082	222.248	572	565.305	737
Krave mlij.	1985.	30.751	287.886	79	642.673	832
000 1	St. rasta	-0,03	4,6	-22,34	3,31	3,5
	1978.	11.307	24.984	35.691	57.468	1.254
Goveda	1985.	7.978	27.919	50.312	63.734	340
prirast	St. rasta	-0,02	2,3	10,46*	0,93**	6,06
tona	1978.	29.230*	77.839	51.612	87.115	109
Svinje pri.	1985.	34.746	82.743	73.892	87.505	148
tona	St. rasta	2,50	2,42	14,22*	1,27	15,06
	1978.	66	1.374	—	707	25
Ovce prir.	1985.	84	960	—	689	14
tona	St. rasta	5,31	-0,23	—	1,83	-1,5
	1978.	53.139	176.542	199.600	297.784	1.575
Perad jaja	1985.	58.777	175.671	243.428	350.998	2.517
000 kom	St. rasta	16,71*	0,80	19,10**	2,16	20,19*
	1978.	14.261*	16.015	28.126	23.578	88
Perad prir.	1985.	17.181	20.656	33.061	30.413	109
tona	St. rasta	14,14	4,79*	27,68*	3,94*	2,47

* Procjena na bazi linearnog trenda

** Procjena na bazi kvadratnog trenda
Eksponecijalni trend

Prikazani rast proizvodnje znatno varira po proizvodima i sektorima vlasništva. Iz tabele mogu se vidjeti također i značajne regionalne razlike rasta proizvodnje za iste proizvode, koje su rezultat prvenstveno prirodnih uvjeta privređivanja. Tako na primjer pšenica i kukuruz pokazuju rast proizvodnje u prvom i drugom rajonu. U trećem i četvrtom rajonu proizvodnja

SR HRVATSKA						Projekcija potreba
III	IV					
Privatni sektor	Društveni sektor	Privatni sektor	Društveni sektor	Privatni sektor	Ukupno	
107.300	1.479	59.602	50.940	1.061.631	1.112.571	
81.078	2.217	40.945	44.156	915.149	959.305	2.000.000
-1,40	-2,48	-3,09				
41.675	24.391	108.058	175.158	761.545	936.073	
42.654	15.347	90.289	81.610	682.677	764.287	1.800.000
1,16	-0,51	-0,04				
64.289	8.669	72.979	52.060	924.821	976.881	
77.532	9.015	90.342	40.677	1.098.415	1.139.092	1.200.000
3,72*	3,8	3,5	—	—	—	
5.912	1.701	6.565	49.953	94.929	144.882	
5.894	1.721	6.895	60.351	104.442	164.793	170.000
0,24	4,2	0,40	—	—	—	
5.951	90	15.399	81.040	186.304	267.344	
5.133	81	17.134	108.867	192.515	301.382	320.000
-0,84	-4,06	2,02	—	—	—	
2.085	273	8.118	376	12.284	12.660	
1.959	166	6.707	264	10.315	10.579	17.000
-0,46	-2,7	-0,48	—	—	—	
33.424	77.744	101.563	323.057	609.315	941.372	
41.993	146.197	124.056	450.919	692.718	1.143.637	1.300.000
4,42*	9,44	5,51*	—	—	—	
1.430	9.039	3.657	51.514	44.680	96.194	
1.583	13.274	4.789	63.625	57.441	121.066	130.000
5,61*	21,32*	11,25*	—	—	—	

pšenice i kukuruza pada. Sumarni podaci o proizvodnji voća i povrća neobuhvataju statistički svu proizvodnju pa su dati više kao indikatori razmjesta nego stvarnog kretanja proizvodnje. Proizvodnja grožđa pada na privatnom sektoru svih regija a raste proizvodnja na društvenom. Krmno bilje i sijeno livada pokazuje tendenciju smanjivanja proizvodnje u svim re-

Tabela 2 -- Učešće regije i sektora u proizvodnji pojedinih proizvoda biljne pr

		I		II		
		P o l j o p r i v r e d n i				
		Druš-	Pri-	Dru-	Pri-	Dru-
		tveni	vat.	št看.	vat.	št看.
		sek.	sek.	sek.	sek.	sek.
0		1	2	3	4	5
	1978.	4,31	22,75	0,06	57,86	0,08
Pšenica	1985.	39,97	23,43	4,17	27,20	—
	1978.	18,06	37,82	3,21	38,36	—
Kukuruz	1985.	22,38	37,90	3,99	33,75	—
	1978.	84,46	14,63	0,72	0,19	—
Šećerna repa	1985.	92,31	7,69	—	—	—
	1978.	51,23	48,66	—	0,01	—
Suncokret	1985.	42,88	56,90	—	0,11	—
	1978.	80,80	3,66	15,42	0,12	—
Uljana repica	1985.	79,59	4,59	15,82	—	—
	1978.	0,15	24,49	0,13	47,87	0,23
Krumpir	1985.	0,02	20,93	—	48,75	0,06
	1978.	13,01	23,85	2,86	41,46	0,23
Krmno bilje	1985.	8,03	23,41	0,48	48,52	0,15
	1978.	6,03	10,65	0,50	33,51	—
Grožđe	1985.	5,97	8,75	0,57	34,08	—
	1978.	16,93	19,34	5,46	37,44	—
Voće	1985.	24,40	21,72	8,61	25,36	—
Sijeno	1978.	0,79	14,62	2,33	65,80	1,33
livada	1985.	0,77	13,52	2,36	63,16	1,24

Tabela 3 -- Učešće regije i sektora u proizvodnji pojedinih stočarskih proizvoda

		I		II		
		P o l j o p r i v r e d n i				
		Druš-	Pri-	Dru-	Pri-	Dru-
		tveni	vat.	št看.	vat.	št看.
		sek.	sek.	sek.	sek.	sek.
0		1	2	3	4	5
	1978.	35,83	25,01	3,63	29,91	—
Mlijeko	1985.	2,70	25,27	0,01	56,42	0,07
Goveda:	1978.	7,80	17,24	24,64	39,67	0,87
prirast	1985.	4,85	16,95	30,53	38,68	0,20
Svinje:	1978.	10,93	29,12	19,30	32,59	0,06
prirast	1985.	11,52	27,46	24,52	29,04	0,06
Ovce:	1978.	0,60	10,85	—	5,58	0,21
prirast	1985.	0,79	9,07	—	6,51	0,13
Perad:	1978.	14,82	16,65	29,23	24,52	0,11
prirast	1985.	14,19	17,06	27,31	25,11	0,09
Perad:	1978.	5,65	18,71	21,20	31,69	0,16
jaja	1985.	5,14	15,36	21,29	30,69	0,22

oizvodnje

III r a j o n	IV		Ukupno SRH		Sveukupno
	Pri- vat. sek.	Dru- št. sek.	Pri- vat. sek.	Dru- št. sek.	
6	7	8	9	10	11
0,46	0,47	4,86	39,94	60,06	100,00
0,41	0,23	4,59	44,37	55,63	100,00
0,53	0,09	1,89	21,36	78,64	100,00
0,49	0,12	1,37	26,49	73,51	100,00
—	—	—	85,18	14,82	100,00
—	—	—	92,31	7,69	100,00
—	—	—	51,23	48,67	100,00
—	—	—	42,99	57,01	100,00
—	—	—	96,22	3,78	100,00
—	—	—	95,41	4,59	100,00
12,40	0,11	14,62	0,62	99,38	100,00
13,40	—	16,82	0,10	99,90	100,00
4,45	2,60	11,54	18,70	81,30	100,00
5,58	2,02	11,81	10,68	89,32	100,00
—	9,61	41,02	16,15	83,85	100,00
0,09	5,75	43,47	12,28	87,72	100,00
7,06	2,89	10,88	25,28	74,72	100,00
5,71	4,09	10,11	37,10	62,90	100,00
9,64	0,13	5,36	4,58	95,42	100,00
8,45	0,23	4,27	4,60	95,40	100,00

ukupna proizvodnja
u SRH = 100 g

III r a j o n	IV		Ukupno SRH		Sveukupno
	Pri- vat. sek.	Dru- št. sek.	Pri- vat. sek.	Dru- št. sek.	
6	7	8	9	10	11
6,58	0,90	7,47	5,34	94,66	100,00
6,80	0,79	7,94	3,57	96,43	100,00
4,08	1,17	4,53	34,48	65,52	100,00
3,57	1,04	4,18	36,62	63,38	100,00
2,22	0,02	5,76	30,31	69,69	100,00
1,70	0,02	5,68	36,12	63,88	100,00
16,47	2,15	64,13	2,96	97,03	100,00
18,59	1,57	63,34	2,49	97,51	100,00
1,48	9,39	3,80	53,55	46,45	100,00
1,31	10,96	3,96	52,55	47,45	100,00
3,55	8,26	10,78	35,27	64,73	100,00
3,67	12,78	10,85	39,43	60,57	100,00

gijama i kod privatnog i društvenog sektora. Ukupno gledajući, rast stočarske proizvodnje je značajan gotovo kod svih sektora i regija. Izuzetak od toga jest proizvodnja mlijeka na društvenom sektoru i pad proizvodnje ovčjeg mesa kod većine značajnijih proizvođača. Najveće stope rasta i najveći porast proizvodnje pokazuje tov goveda i tov svinja na društvenom sektoru drugog rajona te proizvodnja mesa i preradi u četvrtom rajonu društvenog sektora.

Projekcija potreba pojedinih proizvoda procijenjena je na bazi različitih izvora.* U njoj su uključene potrebe za prehranu ljudi i stoke, kao i mogućnosti izvoza pojedinih proizvoda u 1985. g. Projekcija potreba data je sa donjom i gornjom granicom. Donja granica uključuje potrošnju u Republici za ljudsku i stočnu hranu. Dok je u gornju granicu uključen pored Republičke potrošnje i međurepublički promet te izvoz. Kako kod znatnog broja proizvoda izvoz i nije ograničen to gornja granica nije ni određena. Kod određivanja gornjih granica nismo vodili računa o mogućnostima realizacije, u narednom periodu, kako bismo ukazali na raskorak koji često puta postoji između kretanja i stvarnih potreba. Njihova realizacija ovisit će o tome, u kojoj mjeri ćemo uspjeti usmjeriti kretanja u narednom periodu. Donje granice naročito kod nekih proizvoda predstavljaju potrebe koje bi svakako trebalo ostvariti jer u protivnom može doći do nepoželjnih disproporcija i poremećaja u proizvodnji.

Razlike koje postoje između projekcije kretanja stočne hrane i stočne proizvodnje, koje su rađene na bazi određenih bilansa za planiranu stočnu proizvodnju, ukazuju, da kretanja u proizvodnji, povećavaju već postojeće disproporcije i manjak proizvodnje stočne hrane.

Kako svaki bilans potreba stočne hrane polazi od iskustvenih normativa i pretpostavke određene tehnologije, očito je da bi se s promjenama u tehnologiji te određenim usmjeravanjima mogle mijenjati i jednim dijelom supstituirati potrebe jednih proizvoda drugim: npr. kukuruz — sijenom, soja — suncokretom itd.

Kod nekih proizvoda naročito kod voćaka i vinograda ni potrebna minimalna količina predviđene proizvodnje ne može se zbog kratkoće roka nikako ostvariti. Nužno je međutim da se u tom roku poduzmu mjere za ukklanjanje postojećih disproporcija između proizvodnje i potreba.

Iako razlike između planiranih optreba i kretanja proizvodnje ukazuju na mjesta nužne intervencije društva, oblici intervencija ovisit će velikim dijelom o uvjetima i načinima proizvodnje pojedinih proizvoda.

Značajne razlike postoje u prirodnim, tehnološkim, tehničkim i ekonomskim uvjetima proizvodnje između regija, te privatnog i društvenog sektora unutar regija. Upravo zbog toga učešće pojedinih regija i sektora u proizvodnji pojedinih proizvoda ima najčešće odlučujući utjecaj na izbor mjera za ubrzanje određene proizvodnje. Iz tog razloga izrađene su tabele 2, 3 i 4 koje imaju prvenstveni zadatak da ukažu na učešće pojedinih sektora i regija u proizvodnji pojedinih proizvoda.

* Izvor: Projekcija ishrane prof. dr Štahan — Zavod za privredno planiranje. Republički komitet za poljoprivredu — Institut za ekonomiku i org. poljoprivrede.

Na temelju postojećih tendencija kretanja u razvoju proizvodnje pojedinih proizvoda učešće društvenog sektora u ukupnoj proizvodnji po proizvodima i regijama ne bi se bitno mijenjalo. Kod pšenice 40% proizvodnje možemo očekivati od društvenog sektora prvog rajona, dok bi prema dosadašnjim kretanjima privatni sektor prvog i drugog rajona još uvijek ostao najvažniji proizvođač pšenice s oko 50% od ukupne proizvodnje.

Učešće društvenog sektora u proizvodnji kukuruza davalo bi oko 20% proizvodnje dok bi privatni sektor samo prvog i drugog rajona podmirio oko 68% ukupne proizvodnje kukuruza. U proizvodnji šećerne repe društveni sektor prvog rajona i dalje bi ostao gotovo jedini proizvođač s učešćem od 92% ukupne proizvodnje. Proizvodnja suncokreta odvijala bi se gotovo isključivo u prvom rajonu i to 43% na društvenom a 56% na privatnom sektoru. Međutim iz podataka u tabeli 1 vidi se tendencija smanjenja proizvodnje suncokreta na društvenom sektoru i u ukupnoj proizvodnji. I proizvodnja uljana repice koja bi prema dosadašnjim tendencijama rasla po relativno visokoj stopi bila bi gotovo u cijelosti 95% locirana na društvenom sektoru prvog i drugog rajona.

Proizvodnja krumpira pokazuje tendencije pada, a krumpir se proizvodi gotovo isključivo na privatnom sektoru i to u svim rajonima. Drugi rajon proizvodi najviše odnosno 48% ukupne proizvodnje krumpira.

Statistički podaci o proizvodnji povrća ne obuhvataju kako smo već spomenuli svu proizvodnju povrća ali prema raspoloživim podacima oko 80% proizvodnje locirano je na privatnom sektoru. Proizvodnja duhana locirana je s 39,46% na privatnom sektoru i to pretežno u prvom proizvodnom rajonu. Proizvodnja krmnog bilja pokazuje tendenciju pada a 88% te proizvodnje nalazi se na individualnom sektoru i to pretežno drugog i prvog rajona (oko 72%). Iz statističkih podataka vidi se također tendencija pada proizvodnje grožđa na privatnom sektoru i značajan porast proizvodnje na društvenom sektoru što ukazuje na veće učešće društvenog sektora u toj proizvodnji. Ipak porast proizvodnje na društvenom sektoru neće moći prema postojećim kretanjima nadomjestiti pad proizvodnje na privatnom sektoru. Statistički podaci o ukupnom voću također ne odražavaju stvarno stanje proizvodnje, a još manje ne odražava stvarne potrebe u voću jer veliki dio voća na individualnom sektoru ostaje neiskorišten. Iz tih podataka proizlazi međutim, da bi se 63% proizvodnje proizvelo na privatnom sektoru i to pretežno na prvom, drugom i četvrtom rajonu.

Proizvodnja sijena locirana je s 95% na privatnom sektoru i to najvećim dijelom 66% u drugom rajonu.

U biljnoj proizvodnji vide se ipak tendencije povećanja učešća društvenog sektora u ukupnoj proizvodnji, pšenice, kukuruza, šećerne repe, grožđa i voća.

Učešće društvenog sektora u stočarskoj proizvodnji je relativno malo. Individualni proizvođači bi prema prikazanim tendencijama kretanja u 1985. proizveli 96% mlijeka, 63% goveđeg mesa, 64% svinjskog mesa, 97% ovčjeg mesa, 47% mesa peradi, te 60% proizvedenih jaja.

Tendencije povećanja učešća društvenog sektora u stočnoj proizvodnji pokazuje proizvodnja goveđeg i svinjskog mesa te proizvodnja jaja. Tendencije pada učešća u stočnoj proizvodnji pokazuju proizvodnja mlijeka, ovaca i mesa peradi.

Potrebno je međutim naglasiti da statistički podaci ne daju uvijek potpuno vjernu sliku stvarnih odnosa proizvodnje na privatnom odnosno društvenom sektoru. U kooperativnoj proizvodnji, u tovu goveda i svinja gdje je vlasnik stada društvena organizacija, ta proizvodnja iako se odvija na individualnom posjedu uključena je statistički u proizvodnju društvenog sektora. U biljnoj proizvodnji kooperacija u ratarstvu (oko 100000 ha) kao i kooperacija u proizvodnji mlijeka i jaja gdje je zemljište i osnovno stado u vlasništvu individualnih proizvođača statistički se prati kao proizvodnja individualnih gospodarstava, pa to treba imati u vidu kod razmatranja ranije navedenih podataka.

Regionalni razmještaj proizvodnje pokazuje da bi se 56% ukupne proizvodnje mlijeka, te 39% goveđeg mesa moglo proizvesti u privatnom sektoru drugog rajona. Da bi se proizvodnja svinjskog mesa sa 93% proizvodnje smjestila na prvom i drugom rajonu oba sektoru. Od ukupne proizvodnje ovčjeg mesa 63% proizvelo bi se na privatnom sektoru četvrtog rajona, dok bi proizvodnja ovčjeg mesa u trećem rajonu bila relativno nešto veća nego u 1978. godini. Iako se učešće proizvodnje mesa peradi u prvom i drugom rajonu nešto smanjuje, još uvijek bi skoro 84% proizvodnje bilo locirano u prvom i drugom rajonu.

Prikazano kretanje obima proizvodnje po proizvodima, regijama i sektorima vlasništva rezultat je prije svega dosadašnje tražnje, i razmještaja osnovnih kapaciteta. Različite stope rasta i pada proizvodnje po sektorima vlasništva rezultat su različitog reagiranja pojedinih nosilaca proizvodnje na ekonomske mjere koje su u proteklom periodu usmjerile proizvodnju u prikazanom pravcu.

U daljnjem izlaganju analizirat ćemo prvenstveno utjecaj raspoloživih kapaciteta na razmještaj i stanje u proizvodnji pojedinih proizvoda.

2. ANALIZA KRETANJA I RAZMJESTA OSNOVNIH POLJOPRIVREDNIH KAPACITETA

Za ocjenu kretanja i mogućnosti razvoja poljoprivredne proizvodnje svakako su najznačajniji obim i razmještaj raspoloživih kapaciteta zemljišta kao i stupanj njihovog korištenja. Za razvoj stočne proizvodnje pored zemljišta važan je broj i razmještaj rasplodnih grla pojedinih vrsti stoke po regijama i sektorima proizvodnje. U daljnjoj analizi dajemo prvenstveno podatke o razmještaju postojećih zemljišnih kapaciteta, kao i kretanjima u korištenju zemljišta koje možemo očekivati u narednom periodu (tab 5).

Trendovi kretanja korištenih oraničnih površina pokazuju stalnu tendenciju smanjenja obrađivanih oranica na privatnom i društvenom sektoru. Izuzetak od toga vidimo kod društvenog sektora prvog rajona koji po-

Tabela 5. Tendencija u kretanju obradivih površina

	I		II		III		IV		Ukupno		
	društveni	privatni	društveni	privatni	društveni	privatni	društveni	privatni	društveni	privatni	
Korišć. oranice	1978. 246312	402803	40210	528109	1702	78476	9642	172325	297866	1181713	1479579
	1985. 275543	364389	40196	500524	1316	74958	9305	163864	326360	1103735	1430095
Pros. god. stopa rasta	1,4	-1,35	-0,29	-0,66	-58	-1,0	-1,68	-0,77	—	—	—
Voćnjaci	1978. 1641	11856	834	22617	—	2006	1530	28257	4055	64736	68791
	1985. 2763	13207	1588	25599	—	1858	958	25375	5309	66039	71348
Pros. stopa rasta	-0,3	1,5	-1,2	1,4	—	-0,7	-4,6	-1,3	—	—	—
Vinogradi	1978. 2616	7992	469	25997	—	73	2792	40488	5877	74550	80427
	1985. 2805	6991	919	25610	—	64	4832	36543	8556	69208	77764
Stopa rasta	3,1	-2,5	1,6	-0,2	—	-1,5	1,1	-1,3	—	—	—
Livade organiz.	1978. 13600	53601	12302	216241	1230	70810	1191	40793	28323	381445	409768
	1985. 13722	44695	19474	211626	1221	60758	1824	45399	36241	362478	398719
Pros. stopa rasta	1,7	-2,1	3,8	-1,9	-2,7	—	0,8	0,1	—	—	—

kazuje relativno malen porast korištenih oraničnih površina. Podaci pokazuju da bi se oranične površine društvenog sektora prvog rajona relativno povećavale i zauzimale 84,84% oraničnih površina društvenog sektora.

Površine pod voćnjacima pokazuju tendenciju pada na društvenom sektoru uz istovremeni porast proizvodnje. Na privatnom sektoru površine voćnjaka pokazuju tendenciju porasta. Površine pod vinogradima društvenog sektora prvog, drugog i četvrtog rajona povećavaju se, no zbog znatnog smanjenja površina privatnog sektora u svim rajonima, ukupne površine pod vinogradima kao i ranije spomenuta proizvodnja pokazuju tendenciju smanjenja. Statistika vodi podatke i o tako zvanim neorganiziranim i neobrađenim oranicama kao i o ugarima na društvenom sektoru, kao i podatke o ugaru na privatnom sektoru. Neobrađene oranične površine društvenog i privatnog sektora značajne su te pokazuju različita kretanja po regijama i sektorima.

U prvom rajonu rastu neobrađene i nekoristene oranice društvenog sektora a smanjuju se na privatnom sektoru. U drugom rajonu smanjuju se neiskorištene oranice na društvenom i privatnom sektoru. U trećem rajonu rastu neiskorištene oranice na oba sektora i ako se brže povećavaju neiskorištavane površine privatnog sektora. Na četvrtom rajonu smanjuju se neiskorištavane površine društvenog sektora a relativno brzo rastu neiskorištavane površine na privatnom sektoru. Ako bi se dosadašnja kretanja nastavila u 1985. godini imali bismo slijedeće površine neiskorištavanih oraničnih površina.

Površine neobrađenih oranica u iznosu od 182914 ha su nedozvoljeno visoke, no one su u stvarnosti vjerojatno još nešto veće što se vidi iz značajnih razlika površina koje prikazuje statistika od onih koje pokazuje katastar 1969. g. Dio površina koje pokazuje katastar danas je zauzet putevima, građevinama itd. međutim u podacima katastra nisu obuhvaćene oranice koje su u međuvremenu dobivene osvajanjem novih oraničnih površina melioracionim zahvatima.

Kretanje zasijanih površina gotovo svih kultura posmatranih u tom periodu pokazuju tendenciju smanjivanja, izuzev kukuruza, suncokreta, uljane repice i povrća na društvenom sektoru, te porast uljane repice na privatnom sektoru. To je obzirom na navedeno smanjivanje oraničnih površina i razumljivo. Kretanje i razmještaj stočarskih kapaciteta prikazani su u tab. 6.

Tabela 6. Pregled neiskorištenih oraničnih površina dobiven ekstrapolacijom trendova do 1985. god.

Neiskorištene oranice	I	II	III	IV	Ukupno
Društveni sektor	51790	7561	13322	4040	76713
Privatni sektor ugari	11677	16684	36502	41338	106201
Ukupno	63467	24245	49824	45378	182914
Površina između statističkih podataka i podataka katastra	24622	24738	23032	19508	91900
Sveukupno neiskor.	88080	48983	72856	64886	274814

Tabela 7. Kretanje stočnih kapaciteta (osnovno stado) (grla)

	I		II		III		IV		Ukupno		Sve- uku- no
	društ- veni	privat- ni	društ- veni	privat- ni	društ- veni	privat- ni	društ- veni	privat- ni	društ- veni	privat- ni	
Br. krava i steon.											
1978.	9783	124940	196	380120	386	47800	1862	6947	12227	622330	634557
1985.	5961	131824	49	392540	262	46183	1429	71755	7701	642302	650003
Stopa rasta	00,5	0,82	-19,9	0,35	-0,003	-0,005	-0,013	0,55	—	—	—
Broj krmača i supr.											
1978.	15083	103860	8941	139480	69	1300	30	2840	24123	247480	271603
1985.	17873	108318	11685*	150666	14	1470	7	2839	29579	263293	291872
Stopa rasta	4,2	2,2	14,4	2,2	2,8	-3,0	-13	-1,7	—	—	—
Broj rasplodnih											
1978.	2642	35910	1065	30490	1442	81580	15611	464230	20759	612210	632969
1985.	2980**)	23978	—	23213	2491	62980	14661*)	412411	20132	522523	542664
Stopa rasta	—	-3,4	—	-2,3	—	-3,2	—	-1,4	—	—	—
Broj peradi ¹⁾											
1978.	1004,50	2941,50	3997,3	4520,90	20,60	389,20	1113,50	1315,90	6135,90	9167,50	15303,40
1985.	2817,35	3037,70	5342,4**)	5189,8	23,76	451,66	1699,44	1622,11	9883,00	10301,27	20184,27
Stopa rasta	12,26	1,4	—	—	—	1,9	—	3,6	—	—	—

1) 000 grla

*) Procjena na bazi linearnog trenda

***) Procjena na bazi kvadratnog trenda

Tabela 8 — Kretanje proizvodnje po jedinici kapaciteta (q/ha) u biljnoj proizvodnji

	I		II		III		IV	
	Društveni	Privatni	Društveni	Privatni	Društveni	Privatni	Društveni	Privatni
Pšenica	1978. 46,9	28,8	35,9	26,4	—	18,2	33,8	17,5
1985. 64,7	44,3	54,0	32,2	—	—	23,8	47,4	36,0
Stopa rasta	2,8	4,0	3,2	2,8	—	3,8	2,9	2,9
Kukuruz	1978. 61,14	44,71	48,52	34,48	—	20,99	38,53	15,01
1985. 61,67	59,17	47,17	43,02	—	—	26,36	41,98	17,30
Stopa rasta	0,4	3,3	-0,5	2,8	—	3,0	-0,3	1,8
Šćerana repa	1978. 427,7	388,8	—	246,8	—	—	—	—
1985. 469,1	425,1	—	185,1	—	—	—	—	—
Suncokret	1978. 24,83	21,41	27,50	17,27	—	—	—	—
1985. 21,65	23,68	12,00	16,07	—	—	—	—	—
Stopa rasta	1,4	1,55**)	0,05*)	1,4	—	—	—	—
Uljana repica	1978. 22,60	17,68	21,14	21,03	—	—	—	—
1985. 25,94	22,22	23,84	25,30	—	—	—	—	—
Stopa rasta	2,2	5,5	2,8	6,1	—	—	—	—
Dunan	1978. 13,73	13,46	—	12,59	—	—	—	—
1985. 17,93	12,44	—	13,48	—	—	—	—	—
Stopa rasta	1,8	0,6	—	2,36*)	—	—	—	—
Kruppir	1978. 154,81	85,66	178,97	76,88	144,53	91,60	130,53	62,14
1985. 184,41	72,51	179,90	74,46	178,27	178,27	92,32	208,95	63,87
Stopa rasta	2,1	-1,1	2,8	-0,9	1,6	0,4	-1,5	0,7
Črožđe	1978. 93,53	43,25	43,57	41,45	—	40,75	82,19	34,53
1985. 102,82	39,25	62,56	42,05	—	—	95,44	145,27	35,07
Stopa rasta	1,17	-1,25	0,51	-0,57	—	6,96	5,44	-1,04

	I		II		III		IV	
	Društveni	Privatni	Društveni	Privatni	Društveni	Privatni	Društveni	Privatni
Sijeno livada	15,81	30,62	11,25	34,21	14,84	15,16	11,70	14,79
1978.	13,25	28,12	6,50	32,53	14,23	14,19	27,52	10,84
1985.	-1,5	-0,4	-5,7	0,7	3,0	1,1	4,5	-2,3
Stopa rasta	6,00	12,54	4,43	8,59	5,28	5,71	2,01	2,36
Sijeno pašnjaka	6,87	15,06	3,78	8,58	7,16	7,59	2,43	2,44
1978.	0,3	3,31*	-2,2	0,8	4,94**)	4,8	2,3	-0,8
1985.	183,43	50,05	191,74	46,21	56,99	27,03	106,23	35,76
Krmno bilje	234,98	47,26	52,07	39,67	42,35	28,14	90,19	47,64
na oran.	3,2	0,1	-2,2	-1,7	1,54**)	1,6	2,5	1,29
Stopa rasta								

Tabela 9 — Projekcija tipova gospodarstva i njihovih kapaciteta do 1985.

	I	%	II	%	III	%	IV	%	Ukup.	%
Staračka gospodar.	21642	13	42171	14	9002	27	24268	17	97083	16
Mješovita gospod.	76557	49	165440	57	18860	58	96099	70	356956	58
Ukupna	154782	100	289306	100	32731	100	136413	100	613232	100
Obrad. zemlj. staračkih gospod.	97511	25	105729	19	17759	23	65668	29	286667	23
Obrad. zemlj. mješovitih gospod.	158227	41	207252	38	37867	49	103231	45	506577	41
Ukup. obrad. površ. selj. gospod.	384588	100	551733	100	76880	100	225782	100	1238983	100

Kod krava postoji tendencija smanjivanja broja na društvenom sektoru kod svih rajona, a rast kod privatnog sektora prvog i drugog i četvrtog rajona. Ukupni broj krava pokazuje tendenciju porasta. Broj krmača raste u ukupnoj masi i kod oba sektora, u prvom i drugom rajonu, te privatnom sektoru trećeg rajona. Broj rasplodnih ovaca, pada u ukupnoj masi kod svih proizvođača koji drže značajni dio fonda rasplodnih ovaca pa i u četvrtom rajonu gdje je ovčarstvo najrazvijenije. Broj peradi raste u masi u svim regijama.

3. ANALIZA KRETANJA PROIZVODNJE PO JEDINICI KAPACITETA U BILJNOJ PROIZVODNJI

Prikazana proizvodnja pojedinih proizvoda po jedinici kapaciteta po regijama i sektorima prikazana u tab. 8. odraz je određenih prirodnih uvjeta, kao i stupnja primjene suvremene tehnologije u društveno-ekonomskim uvjetima koji vladaju u poljoprivredi. Prikazane trendove kretanja proizvodnje po jedinici kapaciteta za pojedine proizvodnje i sektore analizirali smo zato, da bismo dobili uvid u mogućnosti utjecaja nauke i njezine primjene na budući razvoj proizvodnje. Sa stanovišta mogućnosti porasta proizvodnje poljoprivrede kao cjeline interesantno je da su tendencije porasta proizvodnje po jedinici kapaciteta kod privatnog nego kod društvenog sektora. To je međutim logično ako se uzme u obzir niži start proizvodnje i još uvijek slabo korištenje proizvodnih kapaciteta biljaka naročito na privatnom sektoru. Razlike između projiciranih prinosa društvenog i privatnog sektora po jedinici kapaciteta ostale bi još uvijek značajne, naravno u korist društvenog sektora. Detaljnija bi analiza tih podataka po kulturama omogućila i razradu konkretnih tehnoloških i selekcijskih mjera koje bi mogle značajno ubrzati razvoj bolje privredne proizvodnje.

4. EKONOMSKA OCJENA UVJETA I VAŽNIJIH AGRARNO-POLITIČKIH MJERA KOJI SU UTJECALI NA DOSADAŠNJA KRETANJA U PROIZVODNJI

U dosadašnjim izlaganjima, koja se temelje na raspoloživim statističkim podacima o proizvodnji, razmatrali smo proizvodnju individualnog sektora kao jednu cjelinu. U stvari na selu se vrši raslojavanje seljačkih gospodarstava na nekoliko karakterističnih tipova proizvođača koji se bitno razlikuju po uvjetima i načinu proizvodnje. Pojedini tipovi gospodarstva imaju različite proizvodne rezultate i drugačije reagiraju na mjere koje poduzimamo u cilju unapređenja proizvodnje. Iz tih razloga smatramo da mogućnosti razvoja proizvodnje u znatnoj mjeri ovise o kretanjima i promjenama u strukturi tipova seljačkih gospodarstava i njihovim proizvodnim kapacitetima. Poznato je da se broj mješovitih gospodarstava relativno brzo povećava, kao i da raste broj staračkih gospodarstava. Značajan broj čistih poljoprivrednih i mješovitih gospodarstava počeo se orijentirati na više ili manje specijaliziranu robnu proizvodnju. Iako se ova kretanja nedovoljno istražuju ipak smo u cilju realnije procjene mogućnosti razvoja, na temelju raspoloživih podataka, izradili grubu prognozu mogućih kretanja pojedinih tipova gospodarstava do 1985. g.

Iz prikazanih podataka se vidi, da će u 1985. godini oko 23% zemljišnih kapaciteta biti u rukama staračkih gospodarstava, a 41% u rukama mješovitih, a 36% kod ostalih poljoprivrednih i nepoljoprivrednih gospodarstava. Vjerojatno će staračka gospodarstva držati oko 15% svih krava te 8% ukupnog broja krmača. Kod mješovitih gospodarstava nalazit će se vjerojatno 36% krava i 32% svih krmača. Ovako značajno učešće kapaciteta biljne i stočne proizvodnje u rukama gospodarstva koja mogu ali u nepovoljnim ekonomskim uvjetima i ne moraju proizvoditi za tržište utječu a i ubuduće će morati utjecati na određivanje takvih agro-ekonomskih mjera, koje će stimulirati ova gospodarstva na intenzifikaciju proizvodnje što u stvari povećava njihovu robnu proizvodnju. Pojedini tipovi gospodarstava reagiraju različito uz date iste ekonomske uvjete proizvodnje, ovisno o njihovim specifičnim uvjetima i različitim ciljevima proizvodnje. Različita reagiranja proizlaze prvenstveno u ovisnosti da li se određeni proizvod proizvodi isključivo za domaćinstvo, dijelom za potrebe domaćinstva a dijelom za tržište, a specifično reagiraju proizvođači koji su se orijentirali na čistu robnu proizvodnju.

Izneseni rezultati proizvodnje pokazuju koliko smo uspjeli u proteklom periodu u datim prirodnim i ovako složenim društveno-ekonomskim uvjetima unaprijediti poljoprivrednu proizvodnju.

Ne želeći umanjiti postignute rezultate koji su uostalom vidljivi iz dosad iznesene analize i često vrlo visokih stopa rasta smatram, da je neophodno uoči usvajanja novog plana petgodišnjeg razvoja ukazati na neke činjenice i pojave koje smatramo da bi u narednom razdoblju trebali ukloniti. Obzirom na opsežnost obrađivane materije, zadržat ću se prije svega na nekim problemima koji po mojem mišljenju nepovoljno utječu i mogu utjecati na buduću razvoj poljoprivrede kao cjeline.

Prikazani razvoj proizvodnje pokazuje značajne disproporcije u razvoju između međusobno ovisnih grana ili proizvoda, koje su nepovoljno utjecale na razvoj cijele poljoprivrede. Riječ je o brzom razvoju stočne proizvodnje uz istovremeni pad proizvodnje krmnog bilja. Istovremeno proizvodnja kukuruza ne zadovoljava narasle potrebe stočarstva te se zbog toga značajne količine pšenice troše u stočnoj proizvodnji. Iako su te činjenice djelomično poznate, mislim da nisu dovoljno razjašnjene da bi se mogle poduzeti odgovarajuće mjere za njihovo uklanjanje. Smanjenje proizvodnje krmnog bilja te sve slabije korištenje livada i pašnjaka uz istovremeni rast stočne proizvodnje govori da u proteklom periodu, mjerama agrarne politike, nismo uspjeli zaustaviti za naciju negativan trend preorijentacije razvoja stočarstva na bazi relativno sve skupljih koncentrata.

Takva orijentacija povećala je nešto više potrošnju koncentrata nego što bi je povećao porast proizvodnje, da nije došlo do tih izmjena u tehnologiji proizvodnje. Ipak takva kretanja ne bi se mogla toliko negativno odraziti na nacionalne bilanse žitarica da nije istovremeno došlo do značajnih promjena i u postojećoj tehnologiji tova goveda, svinja i peradi na seljačkom gospodarstvu koje su kako se to slijedećeg izlaganja vidi, značajno povećale neracionalnost u ishrani stoke i povećale debalans između proizvodnje i potreba.

Tradicionalna proizvodnja mesa za vlastite potrebe seljačkih gospodarstava koristila je uvijek određene količine nusproizvoda i otpadaka domaćinstva u ishrani stoke, koji su tu proizvodnju činili relativno jeftinijom i bez upotrebe bjelančastih koncentrata. Kako su ti uzgredni izvori u svakom gospodarstvu ograničeni, a pored toga za njihovo korištenje potreban je često i značajan dodatni rad, porastom proizvodnje za tržište, do kojeg je došlo zbog povećane potražnje, udio nusproizvoda u ishrani se smanjivao. Te potrebe mogle su biti zamijenjene većim utroškom kukuruza i drugim žitaricama ili bjelančastim dodatkom. Veća primjena bjelančevinastih dodataka znači istovremeno primjenu suvremene tehnologije, te znatno poboljšava iskorištenje žitarica u proizvodnji. Kako je seljaku nuđena gotovo isključivo smjesa u kojoj je bio uključen i kukuruz, a ne i superkoncentrat, koji može miješati sa svojim kukuruzom za seljaka koji je raspolagao sa vlastitim kukuruzom postojale su dvije mogućnosti, da proda kukuruz i kupi smjesu, ili da hrani stoku samim kukuruzom, pšenicom ili kojom drugom raspoloživom žitaricom. Obzirom da su odnosi otkupnih cijena kukuruza i pšenice i maloprodajnih cijena krmnih smjesa bili za seljaka nepovoljni, a uz to je imao i povećane troškove transporta kao i nesigurnost u nabavi koncentrata, seljak se odlučivao za tov pretežno čistim kukuruzom pa i pšenicom. Takva kretanja vide se jasno iz kretanja otkupljenih količina kukuruza i pšenice naročito u područjima gdje je stočarstvo jače razvijeno.

Mora se međutim napomenuti da veliki broj proizvođača nije ni mogao kupiti smjesu za tov stoke, ako nije proizvodio meso u kooperaciji s kojom društvenom organizacijom. Na taj način smo individualne proizvođača organizacionim i ekonomskim mjerama prisiljavali na skupu i neracionalnu proizvodnju, a nakon toga smo im zbog naraslih potreba povišenim cijenama priznavali tako nastale veće troškove.

Kako su se ti ekonomsko-tehnološki problemi odrazili na rezultate poljoprivredne proizvodnje kao cjeline, najbolje govore podaci da se od ukupno utrošenog kukuruza za stočnu hranu u 1979/1980. godini u SRH 40% utrošilo kroz smjese a 60% ili 100000 vagona kukuruza pohranjeno je bez potrebnih bjelančastih dodataka.

Uz dodatak smjesa s istim kukuruzom mogla bi se proizvoditi dvostruka količina mesa. Efekti bi bili naravno nešto manji da se još uvijek u seljačkim gospodarstvima dio potrebnih koncentrata pokriva spomenutim uzgrednim izvorima. Ipak ovi podaci govore da povećanje stočarske proizvodnje koju nije pratio odgovarajući rast potrošnje bjelančastih i drugih dodataka, imao je za posljedicu nagli porast potrošnje kukuruza pa i pšenice, smanjio njihovo iskorištenje te povećao troškove proizvodnje. Tako povećana potrošnja uz istovremenu relativno malu ponudu kukuruza bili su često razlog skoku cijena kukuruza što je prouzrokovalo poremećaje u odnosima između cijena pojedinih poljoprivrednih proizvoda, a povećane površine pod kukuruzom oduzimale su prostor za uzgoj drugih kultura.

Iz analize kretanja proizvodnje i potreba kao i navedenog primjera vidi se da je za potrebama zaostajala i proizvodnja uljarica koje ujedno daju i osnovnu sirovinu za smjese. Zbog tih disproporcija dolazilo je do

nedovoljne snabdjevenosti koncentratima a stvarala se i veća ovisnost razvoja stočne proizvodnje o uvozu. To u konkretnim uvjetima naše platne bilanse otežava rješavanje nastalih problema.

Već smo upozorili na nelogičnost koja postoji između sve slabijeg korištenja livada i pašnjaka uz istovremeni rast stočarske proizvodnje. Ista nelogičnost kretanja pojavljuje se u cijeloj biljnoj proizvodnji. Uz povećanu tražnju upravo za ratarskim proizvodima postoji kako se to iz analize vidi daljnja tendencija smanjenja obradivih i oraničnih površina. Takva kretanja obrazlažu se društvenim promjenama na selu što je sigurno jedan od osnovnih razloga. Značajnu ulogu u tome imaju međutim i ekonomski uvjeti proizvodnje koji nisu postavljeni tako da stimuliraju proizvodnju i na onim marginalnim površinama koje su nam još potrebne obzirom na povećanu tražnju. Gledajući društvena kretanja na selu stanje neobrađenih površina ako se ne poduzmu odgovarajuće mjere još će se pogoršati. Tako u 1985. god. bit će pored neobrađivanih površina 97000 ha u rukama starijih gospodarstava. Teškoće za rješavanje tog problema proizlaze i iz činjenice, da su te površine gotovo podjednako raspoređene po svim rajonima i selima, te su razbacane u niz malih parcela. U takvim prilikama komasacije i arondacije mogu samo poboljšati ali ne i riješiti probleme. Novi zakon o zemljištu predviđa osnivanje organizacija koje bi se brinule o obradi ugroženih i napuštenih površina, zakon međutim ne rješava sam problem. Iskorištenje tih površina traži znatna barem početna sredstva i nove kadrove u svim općinama. Ugari koji na privatnom sektoru zauzimaju značajnih 100000 ha mogli bi se privesti kulturi dosljednom primjenom postojećeg zakona o obaveznoj minimalnoj obradi zemlje. Primjena toga zakona nije se sprovodila prvenstveno zato, što nije bilo nekoga tko bi organizirao proizvodnju ako to vlasnik nije htio ili mogao učiniti.

Razloga za opravdanje možemo tražiti i naći, a činjenice ipak govore da mi svi kao cjelina nismo se potrudili da pronađemo odgovarajuće načine da se riješe ti problemi, te da društvo kao cjelina nije dosad smatralo potrebnim da za rješavanje tog problema odvoji potrebna sredstva.

Konstatirali smo, da su analizirana kretanja rezultat agrarno političkih mjera koje smo provodili u proteklom periodu.

Budući da u narednom periodu moramo mijenjati neke trendove postavljajući se naravno i pitanje šta bismo trebali mijenjati u budućoj agrarnoj politici. Načelno govoreći ne radi se o promjeni agrarne politike nego radi šireg repertoara mjera koje će usmjeravati razvoj u željenom pravcu. Reguliranje ponude i potražnje cijenama ostat će još dugo najbolji način reguliranja tržišta, naravno ako ga prate i odgovarajuće intervencije i dovoljne rezerve.

Potrebno je ipak naglasiti da tržišni mehanizam ne može riješiti čitav niz problema naročito ne onih, koji su povezani s problemima razvoja i koji su doveli do prikazanih disproporcija. Potrebno je također naglasiti da tržišni mehanizam zapravo ne funkcionira normalno u uvjetima oskudice poljoprivrednih proizvoda koji imamo danas. Isto tako normalni ugovorni odnosi i normalni dohodovni odnosi mogu se razvijati također samo u uvjetima sređenih tržišnih prilika i uz slobodnu konkurenciju. U protivnom ti odnosi poprimaju oblike monopola i mogu ozbiljno ugroziti razvoj pro-

izvodnje. Analiza je ukazala na neke posljedice takvih kretanja u nas (problem krmnih smjesa). U poljoprivrednoj proizvodnji, gdje postoje značajne razlike u prirodnim uvjetima, između regija, različita plodnost zemljišta unutar regije, kao i gospodarstva s različitom produktivnosti, različitim troškovima i ciljevima proizvodnje, nemoguće je usmjeravati proizvodnju samo politikom cijena. U tim slučajevima trebalo bi više koristiti posebne zaštitne i stimulativne mjere koje se koriste u drugim zemljama, kao što su regresi i premije, a kod nas su u posljednje vrijeme gotovo potpuno zapostavljene ili su simbolične.

Prikazano zaostajanje proizvodnje u prirodno nepovoljnim prilikama proizvodnje nekih rajona, kao i napuštanje obrade manje plodnih oranica u svim rajonima proizlazi prvenstveno iz činjenice da su na lošijim tlima potrebna veća ulaganja za manju proizvodnju te da su na tim površinama rizici u proizvodnji veći.

Tako i iznimni uvjeti ne mogu biti priznati kroz cijenu, ali politikom regresa na gnoj i sjeme ili krmne smjese, može se stimulirati primjena suvremene tehnologije i dio povećanih troškova ulaganja i rizika zbog lošijih prilika privređivanja prebacili s proizvođača na društvo kao cjelinu. Analiza potrošnje mineralnih gnojiva po regijama, sektorima i proizvodima to potvrđuje, jer proizvođači i privatni i društveni izbjegavaju veća ulaganja upravo u lošijim uvjetima proizvodnje. To ujedno pokazuje da u proteklom periodu nismo iskoristili postojeće mogućnosti da ekonomskim mjerama smanjimo neobrađene površine kao i da na širem planu omogućimo brži prodor suvremene tehnologije u proizvodnju i tako ubrzamo rast poljoprivredne proizvodnje kao cjeline.

Politika investiranja je druga mjera koju koristimo prije svega u cilju uklanjanja disproporcija koje nastaju u razvoju poljoprivrede. U našem konkretnom slučaju koristimo se investicijama i zato da jačamo društveni sektor jer nam to daje šansu da relativno najbrže i najlakše omogućimo podružljavanje procesa proizvodnje što je ujedno preduvjet za brži rast produktivnosti rada i osnova naše dugoročne politike. Ako se prikazana kretanja u razvoju proizvodnje pojedinih proizvoda kao i problemi koje imamo u razvoju poljoprivrede kao cjeline, uporede s konkretnom investicijskom politikom u proteklom razdoblju, možemo si postaviti pitanje da li smo investicijskom politikom i drugim ulaganjima uvijek rješavali najvažnije probleme tog razdoblja. Naravno jedan od razloga nezadovoljavajućih rezultata koji bez sumnje stoji jesu uvijek ograničena sredstva koja se odvajaju ili koja bi se mogla odvajati za brži razvoj poljoprivrede.

Drugi problem koji se pojavljuje kod odvajanja sredstava za razvoj poljoprivrede jeste činjenica da realizacija jednih ciljeva u uvjetima ograničenih sredstava ide na štetu realizacije drugih. Zbog toga neophodno je za konkretne prilike proizvodnje, prema stanju i kretanju proizvodnje za svako razdoblje razvitka, pronaći odgovarajuću strategiju i taktiku koja će kvantitativno uskladiti želje, mogućnosti i mjere, uzimajući u obzir istovremeno postavljene, kratkoročne i dugoročne ciljeve razvoja.

Ova inače interesantna materija prelazi međutim okvire ovog referata.